

[B] **BOODSCHAPPEN NAAR BOVEN.
KOSMISCHE POËZIE VAN HAN VAN DER VEGT**

Toen de jury van de VSB Poëzieprijs 2011 de genomineerde dichtbundels voor dat jaar bekendmaakte, constateerde ze “dat de grenzen van het genre zorgvuldig worden afgetast. Zo duikt er veel proza op in de bundels (waar de dichter dan weer poëzie van maakt), en de mogelijkheden van de combinatie van tekst en beeld worden door heel wat auteurs inventief geëxploreerd.” Hoewel Han van der Vegt met zijn bundel *De zeilen van de aarde* niet voor de prestigieuze prijs genomineerd werd, past zijn oeuvre goed binnen deze door de jury gesignaleerde tendens. Qua vorm lijken zijn gedichten eerder op proza dan op poëzie: de dichter benut vaak vrijwel de hele bladspiegel en maakt slechts bij hoge uitzondering gebruik van strofes. Van een mengeling van tekst en beeld is in *De zeilen van de aarde* weliswaar geen sprake, maar Van der Vegt is wel degelijk een intermediaal dichter. Zo verscheen zijn ruimte-epos *Exorbitans* (in 2006 uitgegeven door De Contrabas) vorig jaar in de vorm van een cd, waarop muzikant Jan Frans van Dijkhuizen Van der Vegts voordracht van een eclectische soundtrack voorzag.

Prototypische poëzie maakt Han van der Vegt dus zeker niet. Daarvan is de dichter zelf zich zeer bewust. In het manifest ‘De vegtlijnen: pathos, kapsones en conflict’ (2000), dat hij schreef in samenwerking met Peter Holvoet-Hanssen, stelde Van der Vegt niet voor niets dat hij zich gruwelijk verveelde met de Nederlandse poëzie, die volgens hem te veel bleef steken in hermetische taalexperimenten. Hij wenste vurig een nieuwe lyriek, die het aandurft om zowel formeel als inhoudelijk onbekende terreinen te verkennen. De fascinerende cyclus *Experimenten* (2000), die later samen met het lange gedicht *Ratel* (2003) werd gepubliceerd in de Windroosreeks, neemt zijn titel dan ook zeer letterlijk. In die reeks is Van der Vegt zowel dichter als natuurwetenschapper, met openingsverzen als “vandaag heb ik een mens gemaakt / van wolfram en git / in een extern skelet, koperen / buizenrek[.]”

Zulke regels herinneren aan de zwarte romantiek van het monster van Frankenstein, maar eigenlijk doet zo’n vergelijking Van der Vegts eigenzinnigheid

Beeld uit *The Birds*, een film van Alfred Hitchcock uit 1963.

tekort. Zijn sciencefictionpoëzie is zo speculatief en zo uniek in zijn soort, dat je je elke regel weer afvraagt wat de dichter nu weer in petto heeft. Dat moet ook wel, want zonder de macabere wezens die de wonderlijke werelden in het epische *Exorbitans* bevolken, zou dit soort ruimtevaartpoëzie weinig tot de verbeelding spreken. Het zou echter al te lichtvaardig zijn om Van der Vegts poëzie slechts in termen van zijn grenzeloze verbeelding te karakteriseren. Hoewel hij moeiteloos een wereld weet te creëren waarin hersenachtige wezens op wieltes een bad nemen in de moerassen van een exoplaneet (“Ze leggen zich in het water dat overal stroomt / en zuigen zich vol met de langsdrijvende wieren”), staat zijn poëzie steeds met één been in onze eigen maatschappij.

In zijn nieuwe bundel *De zeilen van de aarde* maakt Van der Vegt zijn inzet al in het openingsgedicht duidelijk. Vanuit het perspectief van toekomstige aardbewoners beschrijft het hoe de mensheid van de aarde een reusachtig zeilschip maakte, waarmee de baan van de planeet kan worden beïnvloed om te ontsnappen “aan de willekeur / van hemellichamen die van alle zijden / de aarde aantrokken of met inslag dreigden”. Onmiddellijk snijdt de dichter het thema van de menselijke controlezucht aan, waarbij hij ook laat zien wat daarvoor moet wijken:

*In de oceaan werd een dijk opgeworpen
waarbinnen gemalen de bedding drooglegden.
Er werd een netwerk van mijlendiepe geulen
gegraven, waardoor de masten konden worden
voortbewogen door middel van over zware
spoorwegen geleide gevaarten naar de voor
onze doeleinden meest geschikte posities,
tot dan de zeilen konden worden uitgerold.*

De bescherming van de Aarde gaat hier paradoxaal genoeg gepaard met de uitputting ervan. In zijn toekomstvisioen radicaliseert Van der Vegt de menselijke omgang met de natuur, door zelfs van de oceaan een droogmakerij te maken. In zijn sciencefictionpoëzie laat de dichter ook andere hedendaagse problemen escaleren, zoals de almaar groeiende bevolkingsdichtheid in het hoogst originele ‘Een hogere grond’. Daarin bouwt een volk wegens gebrek aan ruimte een enorm plateau op gigantische heipalen, waarop het vervolgens een tweede woonlaag sticht. Zoals de cyclus *Experimenten* het werk van doctor Frankenstein in herinnering riep, zo lijkt dit plateau in de lucht een knipoog naar het vliegende eiland Laputa uit *Gulliver's Travels* van Jonathan Swift. Van der Vegt speelt zo bezien niet alleen met de tijd, maar ook met het werk van zijn voorgangers.

Daartoe behoort in *De zeilen van de aarde* ook Alfred Hitchcock, wiens fameuze film *The Birds*

resoneert in Van der Vegts gedicht 'De meeuwen'. Haast kil beschrijft Van der Vegt hoe de meeuwen zich hoog in de rotsen in razend tempo vermenigvuldigen, om vervolgens – “gesterkt met staal van onze drogers, / hun leden bestierd met de bedrading van stofzuigers” – in grote zwermen op de mensheid in te vliegen. Het is een doemscenario waarin de rollen zijn omgedraaid, en dat zich in *De zeilen van de aarde* ook op het niveau van het universum voltrekt. In 'Een aantasting van de ruimte' ontwaart de dichter een “troebele vlek op de röntgenfoto van het heelal”, die snel naar onze planeet zal uitzaaien om er veel schade aan te richten: “Verminking van materie, kortsluiting in het tijdsbesef, / verwarring en splijting van genetisch materiaal, / tot en met verstrengeling met andere universa.”

Het bijzondere van Van der Vegts poëzie vind ik dat zulke “schade” tegelijkertijd zeer aantrekkelijk wordt gemaakt. Hoewel de lezer zal gruwelen bij het idee van een “fotonenstorm” die ons universum op zijn kop zet, zijn de wervelbewegingen in Van der Vegts taal precies waaraan deze poëzie haar kracht ontleent. In zijn gedichten brengt de dichter voortdurend een kortsluiting in het tijdsbesef teweeg, waarbij hij verwarring en splijting van het genetisch (en talig!) materiaal beslist niet uit de weg gaat. Hoe knotsgek de ideeën die deze poëzie tentoonspreidt ook mogen lijken, Van der Vegts deinende taal en vloeiende metrum voeren de lezer tot ver in de kosmos. De herkenbare problemen die zich daar afspelen, houden hem tegelijkertijd met beide benen op de grond. Zo komt Han van der Vegt tot de grote prestatie om de Aarde zowel binnen als buiten haar baan te laten bewegen.

JEROEN DERA

HAN VAN DER VEGT, *De zeilen van de aarde*, Meulenhoff, Amsterdam, 2010, 56 p.

HAN VAN DER VEGT, *Exorbitans: een ruimte-opera* (cd), Ratsmodee, Den Haag, 2010.

HAN VAN DER VEGT, *Exorbitans*, Uitgeverij De Contrabas, Nijmegen, 2006, 72 p.

HAN VAN DER VEGT, *Ratel & Experimenten*, Uitgeverij Holland, Haarlem, 2004, 32 p.